

**T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI**

**EGE BÖLGESİNİN KALKINMASINDA İMALAT SANAYİNDE MÜTEŞEBBİS
TIPLERİN ROLÜ**

DOKTORA TEZİ

H. Neşe ÖZGEN

**Tez Danışmanı:
Prof.Dr.Önal SAYIN**

İZMİR - 1992

ÖNSÖZ

Az gelişmiş ekonomilerde sanayileşmenin yönü ve yapısı ile ilgili hemen tüm açıklama biçimleri, sonuç olarak bu yapıya tekabül eden sosyal yapıları inceleme ihtiyacı ile karşılaşmaktadırlar. *Gelişmiş ve az gelişmiş ülkelerin sosyal örüntüleri nelerdir ve bu örüntülere denk düşen insan yapısı nasıldır* vb. sorular, gelişme/kalkınma probleminin odak noktası haline gelmiştir. Zira kalkınabilmek bir problem olarak ele alınıp konuya bu boyuttan yaklaşıldığında; kalkınmayı sağlayacak itici gücün neler/kimler olabileceği, bu itici güçlerin özellikleri ve bu özelliklerin kalkınma-gelişme şartları için ne ölçüde uygun olduğu tartışması gündeme gelmektedir. Dolayısı ile kalkınma için 'girişimci bireyin önemi' de anahtar bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ancak kavramlarını uzunca bir süredir Batı'dan ödünç almakla itham edilen az gelişmiş ülke sosyal bilimcileri; bu tanımların artık kendi ülkelerinde işlemediğini, dolayısı ile bu ülkelerin sosyal yapılarını açıklamaya yetmediği sorununu gündeme getirmektedirler. Kavramların ve giderek kuramların sorgulanması ve evrenselliğin yeniden tartışılması boyutlarında cereyan eden bu yeni eleştiri yağmurundan, girişimci birey ve girişimcilik tartışmaları da nasibini almış görünüyor.

Bu çalışma, az gelişmiş ülkelerde gelişmiş ülkelerdeki girişimci tiplerinden farklı yapılanmaların varlığını saptama, bu farklılığı vurgulama ve bir karşılaştırma yaparak; 'kalkınma' ve 'girişimci' arasında var olduğu düşünülen ilişkide her iki kavrama da eleştirel bir bakış getirebilme çabasının bir ürünüdür. Çabamın haklı ve verimli olmasını diliyorum.

Her araştırmanın geçtiği bu zorlu olduğu kadar keyifli yolda, bu "uzun yol TIR şöförlüğu"nde, en az diğer araştırmacılar kadar keyifle alıştıım ve benzer zorluklarla karşılaştıım. Ancak akademik çalışmalar bilimsel yol göstermelerin ve desteklemelerin ürünüdür. Bu araştırmanın sonuçları da salt akademik olarak değil, fakat dostça yol gösterme ve desteklerle de ortaya konulabildi.

Öncelikle tez danışmanım Sosyoloji Bölüm Başkanı Prof.Dr. Önal Sayın'a yoğun çalışmaları arasında zaman ayırdığı için; sabrı ve geliştirici eleştirileri için teşekkürü borç bilirim.

Ayrıca diğer Bölüm hocalarıma ilgi ve destekleri, gerek kaynak önerme gerek dinleyip tartışmalarımızdaki yol göstericiliklerinden dolayı teşekkür ederim.

Psikoloji Bölümü öğretim üyesi Sn. Prof.Dr. Nuri Bilgin, ölçeği geliştirebilmeme; Sn. Prof.Dr. Yurdal Topsever de istatistiki analiz kısmı ile büyük oranda başa ıkabilmeme sabırla yardım ettiler. Emekleri bende saklıdır.

Bu çalışmayı finansal olarak desteklemeye değer gören Milli Prodük tivite Merkezi'ne teşekkür ederim.

EBSO Dökümantasyon servisinden Sn. Funda Barbaros'a sadece Bölge istatistiklerini değil, dostça desteğini de benden hiç esirgemediği için teşekkür ederim.

Tezi özenle daktilo eden Sn. şenay Keser'e sonsuz teşekkürler. Bu tezin her satırında onun titiz ilgisi, sabırlı ve sıcak dostluğu vardır.

Araştırmanın her safhasında bilgisini ve her bunaldığımda ilgisini çekinmeden veren sevgili Melek Göregenli'ye, dostlarım ve uzun yol arkadaşlarım Nilgün Toker, Banu Çengelci, Nergis Pamukoğlu, Zerrin Kurtoğlu, Hale Okay, Gülgün Meşe ve bütün bu süreç boyunca sabrı ve sevgisi ile yanımda olan Caner Ertübey'e teşekkür ederim.

EBSO tüm yetkililerine ilgi ve yardımları; ayrıca görüştüğüm ve bilgi aldığım tüm sanayicilere sıcak ve iten yaklaşımları için teşekkürü borç bilirim.

H.Neşe ÖZGEN
Kasım 1992

ÖZET

"Azgelişmiş/kapitalist bir ülkede sanayileşmenin lokomotif gücü addedilen 'girişimci'nin sosyolojik bir analizini yapma"yı hedefleyen bu çalışma, girişimciyi kalkınma/modernleşme kuramları dahilinde ele alan yaklaşımlara eleştirel bir bakış getirebilmeyi amaçlamaktadır.

Azgelişmiş bir ülkede, gelişmiş bir bölgenin sanayicisinde girişimsel etkinliğin Bölge ekonomik yapılanmasında ne derece etkili olduğunu, gelişmiş ve azgelişmiş ülkelerdeki girişimsel etkinliğin yapısal farklılıklarını karşılaştırarak ölçmeyi hedefleyen bu çalışma için I Ege Bölgesi Sanayi Odası istatistikleri temel alınarak Bölge imalat sanayinde 115 büyük ve orta ölçekli firma sahibi ile görüşülmüş ve sonuçlar alanda geliştirilen bir Ekonomik Tutum Ölçeği yardımı ile yorumlanmıştır. Alan çalışmasında ayrıca bir Denetim Odağı Ölçeği ve bir Özsaygı Ölçeği de kullanılmıştır.

Araştırma sonuçları ile Bölge Girişimcisinin bir Genel Profili çıkarılmış ve ayrıca Bölge imalat sanayinde birarada varlığını sürdüren çoklu sosyo-ekonomik yapılanmaların sonucu olan çeşitli girişimci grupları incelenmiştir.

Sonuçlar; Ege Bölgesi sanayicilerinin genel olarak azgelişmiş ülke girişimcileri profiline benzer bir yapı gösterse de, ayrıntılı olarak incelendiğinde yedi ayrı girişimci tipi gösterdiğini bulgulamaktadır. Bu tipler farklı girişimsel performanslar göstermelerine rağmen aynı ekonomik şartlar ve aynı piyasa koşulları içerisinde firmalarını benzer biçimde başarılı kılabilenmektedirler.

Kalkınmayı veya kapitalistleşmeyi sanayileşme veya bağımlı olmayan yoldan sanayileşmeye; öte yandan bu sürecin itici gücü rolünü girişimci (özellikle de endüstriyel girişimci)/kapitalist birey'e indirgeyen yaklaşımlar, azgelişmiş/kapitalist ekonomide aynı ekonomik koşullar içinde çoklu yapılar arzeden girişimcilerin nasıl

olup da farklı girişimsel aktivitelerine rağmen varlıklarını sürdürmeyi başardıklarını ve bu soruya ek olarak 'kalkınma' misyonunu hangi tür girişimcinin üstlendiğine ilişkin anlamlı verilerin olmayışını açıklamakta kısıtlı kalabilmektedir.

Dolayısı ile 'kalkınma'nın başlatıcısı sürdürücüsü ve çekici gücü addedilen girişimcinin, gelişme/kalkınma için gerek şart olan pek çok değişkenden sadece birisi olduğunu ve sosyo-ekonomik yapısı ve kişisel kimliklerinin içinde bulunduğu ülkenin şartları ile büyük oranda belirlendiğini söylemek olanaklıdır.

SUMMARY

TITLE: "The Concept of Development and Entrepreneurship: The Sample of Manufacture Industry in Aegean Region".

The main purpose of this study is to carry out a sociological analysis of the entrepreneur considered as the leading force of industrialization in an underdeveloped/capitalist society. More specifically, the present study aims to express a critical view of the approaches dealing with the entrepreneur and entrepreneurship in terms of the development/modernization theories.

On the basis of the statistics obtained from the Aegean Chamber of Industry, the owners of 115 large and middle scale firms in the regional product industry were interviewed in an attempt to examine to what extent the enterprising performances have a determining effect on the regional economic structuring, as far as the industrialists of a developed region in an underdeveloped country are concerned. The results of these interviews were interpreted by referring to an Economic Attitude Scale developed for the area. In addition, a Locus of Control Scale and a Self-Esteem Scale were employed in this field study.

On the basis of the research findings, we were able to obtain a General Profile of the regional entrepreneurs, and also to examine various types of entrepreneurs appeared due to the multiple socio-economic structurings that happen to co-exist within the regional manufacture industry.

The results demonstrated that the industrialists in the Aegean District, in general terms, display a profile similar to that of the entrepreneurs in the other underdeveloped societies. Yet, a detailed investigation of these results indicated the existence of seven different types of entrepreneurs. Despite the fact that these different types exhibit different enterprising performances, they meet with success in similar ways while managing their firms under the same economical and market conditions. Findings obtained from all of the analyses also emphasized that the relations between the socio-economic backgrounds of entrepreneurs along with the characteristics of their firms and the enterprising performances.

The approaches that reduced development or capitalization to independent industrialization and the entrepreneur's-particularly industrial entrepreneur's- role as a driving force in this process to a capitalist individual seem to be inadequate to explain the issue of how the entrepreneurs with the multi socio-economic backgrounds manage to survive in an underdeveloped/capitalist economy under the same economical conditions, in spite of their different enterprising performances and also the issue of lack of significant data describing the types of the entrepreneurs that are engaged in fulfilling the task of "development".

Thus, it seems plausible to say that the entrepreneur considered as the initiating, driving and the leading force of development is only one of the many variables necessary for progress/development, and that the entrepreneur's socio-economic background and personal characteristics are greatly determined by the conditions of the society in which s/he lives.